
جرم‌شناسی قانون کاهش مجازات حبس تعزیری

www.ketab.ir

دکتر احمد رضا ونکی

عضو هیات علمی دانشگاه پیام نور

وکیل پایه یک دادگستری

سرشناسه	: ونکی شلمزاری، احمدرضا، ۱۳۵۸-
عنوان قراردادی	: ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	: جرم‌شناسی قانون کاهش مجازات حبس تعزیری / احمدرضا ونکی.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۲۶۰ ص.
شابک	: 978-622-7974-00-3
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۲۵۳]-۲۶۰؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: حقوق جزا — ایران Criminal law -- Iran
موضوع	: مجازات — ایران Punishment -- Iran
رده‌بندی کنگره	: KMH ۳۷۹۴
رده‌بندی دیویی	: ۳۴۵/۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۵۶۴۸۰۳
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیبا

انتشارات گنج دانش

خیابان باب همایون، شماره ۳۶، تلفن: ۳۳۱۱۰۵۷۵

خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، شماره ۳۱۴، تلفن: ۶۶۴۹۲۱۹۶

دفتر مرکزی: خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهدای ژاندارمری، شماره ۱۳۶، تلفن: ۶۶۴۸۵۰۴۸

آدرس وبسایت: www.ganjedanesh.com

جرم‌شناسی قانون کاهش مجازات حبس تعزیری

دکتر احمدرضا ونکی

تهران، انتشارات گنج دانش، ۱۴۰۰

چاپ اول، شمارگان: ۱۰۰ جلد

لیتوگرافی: ترنج رایانه؛ چاپ: احمدی؛ صحافی: احمدی

شابک: ۳-۰۰-۷۹۷۴-۶۲۲-۹۷۸

قیمت: ۹۵,۰۰۰ تومان

۱۱	پیشگفتار
۱۵	تحلیل ماده یک قانون کاهش مجازات حبس تعزیری
۱۹	۱- تحلیل بند الف ماده یک قانون کاهش مجازات حبس تعزیری
۲۳	اول: اصل فردی کردن مجازات‌ها
۲۴	دوم: نظریه برچسب زنی
۲۵	سوم: عدالت ترمیمی
۲۷	۲- تحلیل بند ب ماده ۱ قانون کاهش مجازات حبس تعزیری
۲۸	الف- بزه دیده شناسی
۲۹	ب- نظریه کنترل
۳۰	پ- ابزارهای تفريد قضايی
۳۰	۱- پ- تعلیق اجرای مجازات
۳۰	۲- پ- نظام نیمه آزادی
۳۱	۱-۲- پ- عدالت ترمیمی
۳۱	۲-۲- پ- اصلاح حالت خطرناکی
۳۲	ت- مرور زمان و جرم‌شناسی
۳۴	۳- تحلیل بند پ ماده یک قانون کاهش مجازات حبس تعزیری
۳۶	۴- تحلیل بند ت ماده ۱ قانون کاهش مجازات حبس تعزیری
۳۷	۴-۱- شمول ابزارهای اعمال تفريد قضايی
۳۸	۴-۲- نظریه انتخاب عقلانی
۳۹	۴-۳- جرم‌شناسی اداری
۴۰	۵- تحلیل بند ث ماده ۱ قانون کاهش مجازات حبس تعزیری
۴۱	۵-۱- توبه
۴۳	۵-۲- مجازات شلاق در ماده ۶۸۴ ق.م.ا تعزیرات
۴۵	۶- تحلیل بند ج ماده ۱ قانون کاهش مجازات حبس تعزیری
۴۵	۶-۱- بند ج ماده ۱ قانون کاهش مجازات حبس تعزیری و نظریه انتخاب عقلانی
۴۶	۶-۲- جزای نقدی

- تحلیل ماده دو قانون کاهش مجازات حبس تعزیری ۴۹
- ۱- اصل فردی کردن مجازات‌ها ۵۲
- ۲- پرونده شخصیت ۵۴
- ۳- تحلیل بندهای چهارگانه ماده ۱۸ قانون مجازات اسلامی ۵۹
- ۱- انگیزه مرتکب و وضعیت ذهنی و روانی وی حین ارتکاب جرم ۵۹
- الف- انگیزه ۶۰
- ب- وضعیت روانی مرتکب حین ارتکاب جرم ۶۲
- پ- شیوه ارتکاب جرم، گستره نقض وظیفه و نتایج زیان بار آن ۶۴
- ت- اقدامات مرتکب پس از ارتکاب جرم ۶۵
- ث- سوابق و وضعیت فردی، خانوادگی و اجتماعی مرتکب و تأثیر تعزیر بر وی ۶۶
- ۱- ث- اختلال علقه‌های اجتماعی (نظریه تعاملی) ۶۶
- ۲- ث- نظریه خود کنترلی و ضعف در خود کنترلی ۶۸
- ۳- ث- نظریه فشار (نظریه جدید و نظریه سنتی) ۷۰
- ۴- ث- جرم‌شناسی فرهنگی ۷۲
- تحلیل ماده سه قانون کاهش مجازات حبس تعزیری ۷۵
- ۱- حداکثر مجازات حبس درجه ۱ ۷۷
- ۲- حبس مرتکب خطرناک؛ حذف اجتماعی ۷۸
- تحلیل ماده چهار قانون کاهش مجازات حبس تعزیری ۸۳
- ۱- مکتب محیط اجتماعی ۸۷
- ۱-۱- یادگیری اجتماعی بزهکاری ۸۸
- ۱-۲- تبادل روانی (پیوند روانی) ۸۸
- ۱-۳- معاشرت‌های ترجیحی (افتراقی) و یادگیری اجتماعی ۸۹
- ۲- پیشگیری ریسک مدار و فرصت زدایی ۹۱
- ۳- پیشگیری رشد مدار، جرم‌شناسی رشد مدار ۹۲
- ۴- جرم‌شناسی محکوم نگر ۹۴
- ۵- بزه‌دیده‌شناسی حمایتی پیشگیرانه ۹۶
- تحلیل ماده پنج قانون کاهش مجازات حبس تعزیری ۹۹
- ۱- مزایا و معایب جزای نقدی ۱۰۱

۱۰۲.....	۲- تحلیل یک ماده قانونی بر چالش.....
۱۰۳.....	۳- نظریه انتخاب عقلانی.....
۱۰۵.....	تحلیل ماده شش قانون کاهش مجازات حبس تعزیری.....
۱۱۱.....	تحلیل ماده هفت قانون کاهش مجازات حبس تعزیری.....
۱۱۴.....	۱- نظریه پنجره‌های شکسته.....
۱۱۵.....	۲- نظریه تسامح صفر.....
۱۱۹.....	تحلیل ماده هشت قانون کاهش مجازات حبس تعزیری.....
۱۲۱.....	۱- نظام نیمه آزادی- نظام ایرلندی.....
۱۲۳.....	۲- اصل فردی کردن.....
۱۲۴.....	۳- نظام نیمه آزادی و عدالت ترمیمی.....
۱۲۹.....	تحلیل ماده نه قانون کاهش مجازات حبس تعزیری.....
۱۳۱.....	۱- نظام نیمه آزادی در یک نگاه.....
۱۳۳.....	۲- اهداف و امتیازات.....
۱۳۵.....	۳- آسیب‌شناسی.....
۱۳۹.....	تحلیل ماده یازده قانون کاهش مجازات حبس تعزیری.....
۱۴۲.....	۱- اصلاحات ماده ۱۰۴ به موجب ماده یازده قانون کاهش مجازات حبس تعزیری.....
۱۴۵.....	۲- جرائم قابل گذشت و ملاک احصاء این جرائم.....
۱۴۶.....	۳- اصل ضرر و توجه به مصالح بزه‌دیده.....
۱۴۹.....	۴- جرم‌شناسی صلح جو، عدالت ترمیمی.....
۱۵۳.....	تحلیل ماده دوازده و ده قانون کاهش مجازات حبس تعزیری.....
۱۶۱.....	تحلیل ماده سیزده قانون کاهش مجازات حبس تعزیری.....
۱۶۳.....	۱- تحلیل کیفری ماده ۱۳۷ قانون مجازات اسلامی.....
۱۶۶.....	۲- تکرار جرم در جرم‌شناسی.....
۱۶۷.....	۱-۲- تکرار جرم معیار خطرناکی.....
۱۶۹.....	۲-۲- گونه‌های پایداران در بزهکاری.....
۱۷۰.....	۱-۲-۲- بزهکاران حرفه‌ای.....

- ۱۷۱..... ۲-۲-۲- بز هکاران به عادت
- ۱۷۴..... ۲-۳- نظریات جرم‌شناسی پیرامون تکرار جرم
- ۱۷۵..... ۲-۳-۱- نظریه فشار و تکرار جرم
- ۱۷۸..... ۲-۳-۲- نظریه معاشرت‌های ترجیحی و تکرار جرم
- ۱۸۲..... ۲-۳-۳- نظریه برچسب زنی و تکرار جرم
- ۱۸۵..... تحلیل ماده چهارده قانون کاهش مجازات حبس تعزیری
- ۱۸۷..... ماده چهارده قانون کاهش مجازات حبس تعزیری
- ۱۸۹..... ضمانت: آسیب‌شناسی اجتماعی (یادداشت‌های ویژه)
- ۱۹۱..... ● برچسب شوتی، انتخاب عقلانی
- ۱۹۳..... ● بابک خرم دین
- ۱۹۶..... ● شهرگردانی، مجازات؟ پیشگیری؟ یا اشتباه
- ۱۹۸..... ● خر سواران خطرناک
- ۱۹۹..... ● قتل ناشی از تجاوز پدر به دختر هفده ماهه
- ۲۰۰..... ● وندالیسم
- ۲۰۳..... ● نقص قانون و قتل ۸ انسان بی‌گناه در کنگان
- ۲۰۴..... ● روز جهانی زن و قوانین نابرابر
- ۲۰۶..... ● ممنوع‌الخروجی قهرمانان در سایه قوانین نیازمند اصلاح
- ۲۰۸..... ● روز وکلای در معرض خطر
- ۲۰۹..... ● لایحه تشدید مجازات فرزندکشی
- ۲۱۱..... ● روانشناسی رشد در آموزش و پرورش
- ۲۱۳..... ● ۳ خودکشی در دو هفته
- ۲۱۴..... ● تشهیر
- ۲۱۶..... ● قانون در مواجهه با دالتون‌ها
- ۲۱۹..... ● تحلیلی جرم‌شناختی پیرامون افزایش ۵۰ درصدی سرقت اولی‌ها در پایتخت
- ۲۲۱..... ● خرده فرهنگ _ نه _ فرهنگ ؛ تملویی
- ۲۲۲..... ● فرزندکشی پدران در ایران
- ۲۲۴..... ● افزایش ۳ برابری آمار تماس‌های اختلافات زوجین در قرنطینه کرونا
- ۲۲۶..... ● عفو خاص، فرصت یا آسیب
- ۲۲۸..... ● الکل، کرونا و سیاست جنایی

پیشگفتار

پس از آن که در قرن هجدهم پیرو رنسانس و ظهور عصر روشنگری و غلبه واژه‌هایی هم چون کرامت انسانی و حقوق بشر، مجازات‌های خشن که عموماً جسم بزهکاران را هدف قرار می‌دادند از زرادخانه کیفری کشورها زدوده شدند، «جنبش حبس» تحت تأثیر داده‌های جرم‌شناسی بالینی با هدف اصلاح، تربیت و بازادغام اجتماعی بزهکاران به عنوان کیفری متمدانه در این قرن پا بر عرصه حقوق کیفری کشورها گذاشت و تا نیمه اول قرن بیستم هم چنان پیشتاز بود؛ پس از طی سال‌های متمادی دانشمندان و پژوهشگران حقوق کیفری با تجربه و با ابتنای بر واقعیات دریافتند کیفر حبس نه تنها مجازاتی در نوع خود شدید و زجر آور بوده و آثار سوء جسمی و روانی فراوان با خود به همراه می‌آورد، بلکه اهداف بالینی که به دنبال آن بودند نیز به هیچ وجه قابلیت حصول نداشته است. بدین لحاظ از نیمه دوم قرن بیستم سیاست‌های جنایی، جنبش زندان زدایی را سرلوحه کار خود قرار دادند و در عوض رویکرد غالبی سامانه‌های کیفری در کشورهای مختلف به سمت و سوی مجازات‌های جامعه مدار و تدابیر جامعه محور سوق یافت.

جرم‌شناسی در این مسیر سرزمینی مناسب و مستعد برای پادشاهی خود از همان ابتدای حذف مجازات‌های بدنی خشن تا جنبش حبس و سپس حبس زدایی یافت. سرزمینی به نام حقوق کیفری که امروزه تحت تأثیر داده‌ها و نظریات جرم‌شناسی تحولات عظیمی یافته و پا به پای دانش مقدس جرم‌شناسی هر روز به سمت و سوی تصرف قلمروی جدید از تمدن انسانی در کالبد کیفرهای متمدانه گام بر می‌دارد و طی طریق می‌کند. جرم‌شناسی پادشاهی است دل سوز و مشفق که بزهکار را در

بدترین وضعیت ممکن، شهروندی می‌بیند که در فرآیند اجتماعی شدن، تحت تأثیر عوامل متعدد از مسیر رشد و بالندگی خارج شده و ظرفیت بزهکارانه یافته است. این پادشاه به دنبال خواری و ترذیل هیچ شهروندی نیست. واقع‌گراست و ضعف‌ها و نقش‌های هیأت اجتماع در بزهکاری شهروندان را از نظر دور نمی‌کند، بلکه به دنبال توانمندسازی شهروندان معارض قانون است، به دنبال رفع نقص و جبران قصور جامعه در راستای فرهنگیده شدن فرزندان است. واقع‌گراست پس هم زمان که داده‌های نظریه برجسب زنی را در قلمرو قوانین کیفری با ابزارهای اصل فردی کردن ارائه می‌دهد در عین حال مسأله مصادیق خطرناکی و لزوم کاربست قوانین ناتوان ساز را با سیاست تسامح صفر برخاسته از نظریه پنجره‌های شکسته پیشکش می‌نماید. واقع‌گراست و بزه‌دیده شناسی را به عنوان بخشی از حوزه مطالعاتی خود به باد فراموشی نمی‌سپارد تا در ادامه‌ی راه، عدالت ترمیمی به عنوان یکی از آخرین پارادایم‌های حقوق کیفری، قربانی جرم را به عنوان شخصی که بیش‌ترین آسیب را از بزه و بزهکاری دیده در سایه امن قوانین حمایتی متمدنانه قرار دهد. واقع‌گراست پس روش‌های مختلف پیشگیری را به سیاست‌گذاران جنایی معرفی می‌کند تا بدانند پدیده‌های جنایی در جوامعی بروز و ظهور می‌یابند که آن جوامع خود محیط مناسب را برای شکل‌گیری و رشد و نمو میکروب بزهکاری آماده کرده باشند. از این رو است که شکوفایی اقتصادی، تقسیم کار و ثروت به صورت عادلانه؛ شکوفایی فرهنگی و تربیت شهروندان رشد یافته و فرهیخته به عنوان دو عامل بنیادین در پیشگیری‌های اجتماعی مطمح نظر قرار می‌گیرند و به همین دلیل است که یک سیاست جنایی موفق صرفاً تکیه بر پیشگیری‌های عام و خاص کیفری ندارد، بلکه عوامل پیدایش پدیده جنایی را در یک جامعه رصد نموده و پیرامون رفع عوامل مزبور دست به سیاست‌گذاری تقنینی می‌زند.

قانون کاهش مجازات حبس تعزیری، قانونی است در تلاش برای هماهنگی با جنبش حبس زدایی که البته تقریباً در کلیه مواد تصویب یافته آن رد پای علم مقدس جرم‌شناسی به خوبی قابل مشاهده است. داده‌های جرم‌شناسی بالینی، اصل فردی کردن و ارائه ابزارهای تفريد قضایی، نظریات جرم‌شناختی هم چون نظریه برجسب زنی،

نظریات کنترل اجتماعی، نظریه یادگیری، نظریه انتخاب عقلایی، نظریه فشار، جرم‌شناسی محکوم نگر، بزه‌دیده‌شناسی، جرم‌شناسی اداری، پایداران در بزهکاری، نظریه شخصیت و نظریه وضعیت تنها بخش‌هایی ملموس از تأثیرات عمیق جرم‌شناسی بر سیاست جنایی تقنینی است که قصد دارد ابعاد واقع‌گرایی یک سیاست جنایی را در قبال پدیده جنایی به دوش بکشد. اما سیاست جنایی در مفهوم موسع صرفاً به معنای هم‌گامی قوانین با پیشرفت‌های جهانی حقوق کیفری نیست؛ چه این که اگر عوامل پیش‌جنایی یا بهتر بگوئیم عوامل زایشگر پدیده جنایی در یک سیاست‌گذاری تقنینی جامع نگر مطمح نظر قرار نگیرند، قوانین کیفری در پیشگیری از وقوع جرائم نه تنها کارساز نخواهند بود بلکه ضعف آن‌ها خود موجبات تجری ظرفیت‌های بزه کارانه را در سطح اجتماع فراهم می‌آورند. در واقع جامعه‌شناسی جنایی و به خصوص توجه به محیط‌های فرهنگی و اقتصادی به عنوان زیر مجموعه محیط اجتماعی و وضعیت‌های حاکم بر جامعه ایرانی از حیث میزان بزه‌کاری، اشباع بودن یا در موقعیت فوق‌اشباع قرار داشتن آن، در سیاست‌گذاری‌های واقع‌گرایانه مؤثر می‌تواند باشد. مادامی که فرهنگ و اقتصاد یک جامعه در مسیر صحیح، کارآمد و بدون چالش خود قرار نگرفته است تغییر در سیاست‌های کیفری چندان ثمر واقع نخواهد شد. در واقع یک سیاست‌گذار جنایی ابعادنگر، واقعیت‌های اجتماعی را در قانون‌گذاری‌های خود مورد لحاظ قرار می‌دهد. واقعیت‌هایی که بدون توجه به آن‌ها مشکل پدیده جنایی حل نشده و هم‌چنان چالش برانگیز و مشکل‌زا باقی خواهد ماند و چه بسا با انجام یک حرکت اشتباه نتایج معکوس نیز حاصل گردد.

قانون‌گذار با تصویب قانون کاهش مجازات حبس تعزیری فرصت اعمال ابزارهای تفرید قضایی ریشه‌دار در اصل فردی کردن مجازات‌ها را با امعان نظر به کاهش درجات مجازات‌های برخی جرائم که سابق بر آن تحت شمول این تأسیسات قرار نمی‌گرفتند، فراهم آورد. به سیاست جنایی دوگانه تقنینی و قضایی تا حد ممکن با الزامات تضمین یافته انتظامی ذیل ماده هجده سر و سامان بخشید و قضات را با الزام به اعمال بندهای بالینی مندرج در این ماده به تفکر و تأمل در داده‌های جرم‌شناسی فراخواند. هر چند در مقام عمل آن گونه که خواهیم دید مقدمات کافی از دانش مورد نیاز تا دانشمندان

استخدام یافته برای مشورت و کسب نظر تا تضمینات بعدی برای حصول اهداف در نتایج؛ هیچ کدام پیش‌بینی نشده‌اند و بی شک موفقیت در مسیر جدید در گرو توجه به نواقص، آسیب‌شناسی و تلاش برای رفع آسیب‌ها می‌باشد.

در این اثر تلاش شد ضمن تشریح مبانی جرم‌شناختی قانون کاهش مجازات حبس تعزیری که بسیاری از تحولات حقوق کیفری ابتدای بر آن‌ها دارند به نواقص، کمبودها و آسیب‌های ناشی از آن موارد نیز پرداخته شود تا نه تنها موجبات آشنایی پژوهشگران، دانشجویان، قضات و وکلای دادگستری با مبانی جرم‌شناختی حاکم بر قانون کاهش مجازات حبس تعزیری فراهم آید بلکه چراغ راهی برای سیاست‌گذاران جنایی به منظور رفع نواقص قانونی باشد.

احمد رضا ونکی

تابستان ۱۴۰۰